

Pròsper de Bofarull, bibliòfil: Els manuscrits de genealogia i heràldica de Pròsper de Bofarull a la Biblioteca de Catalunya¹

Borja de Querol i de Quadras

Advocat i Llicenciat en Geografia i Història

Resum: Pròsper de Bofarull i Mascaró (Reus, 1777 - Barcelona, 1859), arxiver i director de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, a més de bibliòfil, genealogista i heraldista. De la seva biblioteca en destaquen els manuscrits que tracten, directament o indirecta, de nobiliària, de genealogia i d'heràldica, en particular els conservats a la Biblioteca Nacional de Catalunya, objecte d'aquestes notes, comprats l'any 1911 al seu nét, Francesc de Bofarull i Sans. S'hi acompanyen diverses genealogies dels Bofarull de Reus, dels directors de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, i dels Bofarull de Mataró.

Paraules clau: Pròsper de Bofarull, manuscrits, Biblioteca de Catalunya, nobiliària.

Resumen: Pròsper de Bofarull i Mascaró (Reus, 1777 - Barcelona, 1859), archivero y director del Arxiu de la Corona d'Aragó, además de bibliófilo, genealogista y heraldista. De su biblioteca destacan los manuscritos que tratan directa o indirectamente de nobiliaria, genealogía y heráldica, en particular los conservados en la Biblioteca Nacional de Catalunya, objeto de estas notas, comprados en 1911 a su nieto, Francesc de Bofarull i Sans. Se acompañan como anexos varias genealogías de los Bofarull de Reus, de los directores del Arxiu de la Corona d'Aragó, y de los Bofarull de Mataró.

Palabras clave: Próspero de Bofarull, manuscritos, Biblioteca de Catalunya, nobiliaria.

Abstract: Pròsper de Bofarull i Mascaró (Reus, 1777 - Barcelona, 1859), archivist and director of the Arxiu de la Corona d'Aragó, was also a bibliophile, a genealogist, and a heraldist. His private library in-

1. L'autor vol agrair la col·laboració de Jordi Estruga, president de l'Associació de Bibliòfils de Barcelona, que l'any 2007 li va presentar Dolors Lamarca, aleshores directora de la Biblioteca de Catalunya, la qual, amb el personal de la Biblioteca, li va facilitar la informació de què disposaven sobre la família de Pròsper de Bofarull. També vol agrair a Pere Serra, membre de la Junta Directiva de l'ABB, la proposta de preparar una conferència amb el títol *Els llibres de la família de Pròsper de Bofarull*; i l'ajuda rebuda, que ha estat cabdal per a la preparació de les imatges i la selecció dels llibres. La col·laboració de Teresa Marquès fou molt valuosa, tant pels comentaris sobre la restauració de llibres, com per la nota manuscrita sobre Pròsper de Bofarull i la seva feina a l'Arxiu de la Corona d'Aragó.

cludes important manuscripts dealing directly or indirectly with nobiliary, genealogy and heraldry, some of them preserved in the Biblioteca Nacional de Catalunya (which are the purpose of these notes), bought in 1911 to his grandson, Francesc de Bofarull i Sans. In attachment to this article you can find several genealogies of the Reus branch of the Bofarull family, of the directors of the Arxiu de la Corona d'Aragó, and the Mataró branch of the Bofarulls.

Keywords: Pròsper de Bofarull, manuscripts, Biblioteca Nacional de Catalunya, nobiliary.

Résumé: Pròsper de Bofarull i Mascaró (Reus, 1777 - Barcelone, 1859), archiviste et directeur de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, bibliophile, généalogiste et héraldiste. Dans sa bibliothèque privée on trouve des manuscrits qui traitent directement ou indirectement du nobiliaire, de généalogie et d'héraldique, en particulier ceux qui restent conservés dans la Biblioteca Nacional de Catalunya (qui font l'objet de ces notes), achetés en 1911 par son petit-fils, Fransesc de Bofarull i Sans. Vous trouverez attachées à cet article les généalogies des Bofarull de Reus, des directeurs de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, et des Bofarull de Mataró.

Mots-clés: Pròsper de Bofarull, manuscrits, Biblioteca Nacional de Catalunya, nobiliaire.

LA FAMÍLIA BOFARULL I ELS LLIBRES

Els Bofarull tenen un origen humil, o més aviat comú a la majoria de la gent: vénen de treballar la terra. Eren pagesos, primer als Pallaresos i després a Reus. Al segle XVII continuen treballant amb les mans, però ara es dediquen a assaonar les pells, com a blanquers.

Al final del segle XVII, el besavi de Pròsper havia deixat l'ofici de blanquer que tenien els Bofarull a Reus, feia més de cent anys. Pere Bofarull i Llagostera es dedicava a fer bótes de vi.

De Pere se'n conserva un llibre estampat per Antoni de Lacavalleria, de Barcelona. És un exemplar petit, editat en paper i relligat en pergamí. Es tracta dels *Epigrammes* de Marcial, una mena de versos o frases curtes, molt impactants, com una mena de haikus. Amb molt poques paraules vol produir un gran efecte.

L'avi de Pròsper de Bofarull va néixer a Reus, com el besavi Pere. Josep de Bofarull i Gavaldà es va dedicar plenament als negocis a l'engròs, sobretot a l'aiguarent. No per això va deixar de mostrar un gran interès per la col·lectivitat. Creia que una de les bases del progrés era l'ensenyament popular, i va tenir molta cura dels llibres. De la seva biblioteca cal destacar-ne les *Instituciones politicas*, del baró de Bielfeld, llibre que va influir molt en el pensament econòmic català de la segona meitat del segle XVIII.

L'amor pels llibres de Josep de Bofarull i Gavaldà i l'interès per desenvolupar l'ensenyament popular és part de l'herència que va deixar als fills i als descendents. Els dos fills grans, Josep i Francesc de Bofarull i Miquel, es van dedicar al comerç, continuant la companyia comercial dels Bofarull.

Josep de Bofarull i Miquel va construir l'actual Palau Bofarull de Reus i va enriquir la biblioteca dels Bofarull amb nous llibres, editats a Franca, a Itàlia i a Espanya. En destaca un exemplar de *Les Voyages de Gulliver*, d'una segona edició francesa del 1726. Al nostre país el llibre —un autèntic *best-seller* de l'època, tant a casa com a l'estranger— era prohibit.

El pare de Pròsper, Francesc de Bofarull i Miquel, negociant, posseïa una col·lecció notable de llibres que es coneixen per un inventari *post mortem*: *Set-cents toms de llibres la major part enquadernats a la francesa, espanyols, francesos i italians [...]. Una caixa de llibres eclesíastics*.

PRÒSPER DE BOFARULL I MASCARÓ

Pròsper de Bofarull neix a Reus el 1777 i mor a Barcelona el 1859. Advocat de formació, comença la carrera de jurista a Madrid i a Valladolid. Més endavant, amb la invasió de Napoleó, es trasllada a Andalusia.

Els contactes i les amistats fetes a Cadis foren fonamentals per a orientar la seva activitat posterior. Hi va conèixer catalans refugiats, com Antoni de Capmany de Montpalau, autor de *Memorias históricas sobre Marina, Comercio y Artes de la antigua ciudad de Barcelona*. Aquestes amistats catalanes van influir en el fet que la constitució espanyola aprovada a Cadis el 1812 fes referència a la conservació de drets privats, com era el cas del dret civil català.

Antoni de Capmany va recomanar a Pròsper que demanés la plaça d'arxiver de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), amb seu a Barcelona. La va demanar l'any 1805, però no li va ser concedida fins el 1814, quan ja tenia 36 anys. Quan Ferran VII, un rei bibliòfil, passà per Reus, visità la Biblioteca del Palau Bofarull, propietat del seu cosí Francesc P. de Bofarull i Plandolit. La bibliofília compartida pels Bofarull amb el rei va ser determinant perquè Ferran se'n recordés a l'hora de signar el nomenament definitiu de Pròsper com a arxiver de l'ACA.

PRÒSPER DE BOFARULL A L'ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ

Pròsper va ser arxiver de l'ACA els anys 1814-1818, i director els anys 1818-1840 i 1844-1849.

Al segle XVIII, un dels responsables de l'Arxiu Reial de Barcelona, Francesc Xavier de Garma i de Duran, va modificar la denominació de l'ACA. Aquest canvi era fruit d'una intenció: crear un arxiu amb el fons documental dels regnes de l'antiga Corona d'Aragó. El projecte no es va desenvolupar fins l'arribada a l'ACA de Pròsper de Bofarull.

Des del primer rei Alfons II d'Aragó, va existir l'Arxiu del Palau Reial de Barcelona, amb documentació dels regnes d'Aragó, València, Mallorca, Sardenya, del Principat de Catalunya amb dels comtats de Rosselló i Cerdanya, i de les possessions italianes. Més endavant es va crear un arxiu a cadascun d'aquests estats.

Quan Pròsper arriba a l'ACA, les primeres impressions que rep de l'edifici de l'arxiu són demolidores: «lo que el corc i humitat perdonaven era objecte de la cobdícia de les rates.»

Pròsper organitza l'arxiu amb uns criteris que considera fonamentals: l'accessibilitat a la documentació, i l'ordre. Això significa tenir cura dels insectes, de les persones, del medi ambient (humitat, temperatura, llum) i dels elements de dipòsit.

Per a la restauració va emprar sempre materials de la millor qualitat. Els papers romanen estables, a més de reversibles. Segons Teresa Marquès, «malgrat no disposar de papers japonesos, no va tapar ni una sola lletra a l'hora de consolidar i reintegrar els forats.»

Pròsper va recuperar el *Liber Feudorum Maior*, atès que Garma va fer servir molts pergamins del *Feudorum* per a relligar els llibres de *Cancellaria*. El *Feudorum* és una recopilació d'un conjunt de documents, d'un cartulari i, sobretot, d'escriptures dels temps dels comtes de Barcelona, dels segles IX-XI.

Pròsper va incorporar fonts noves a l'ACA, com documents de la Diputació de Catalunya, el 1828; 170 còdexs del monestir de Sant Agustí de Barcelona; 169 del de la Mercè; i els papers de la Casa de la Moneda de Catalunya².

LA BIBLIOTECA DE L'ACA AL TEMPS DE PRÒSPER

L'any 1814, quan Pròsper es va incorporar a l'ACA, la Biblioteca auxiliar de l'Arxiu solament tenia set obres. Rafael Conde y Delgado de Molinas en destaca tres repertoris cronològics:

- ANTONIO CAMPILLO MATEU, *Disquisitio methodi consignandi annos aerae Christianae*, [...].
- MATEO AYMERICH, S. I., *Nomina et acta episcoporum barcinonensium, binis libris comprehensa atque ad historiae et chronologiae rationem revocata*.
- JOAQUÍN TOS, *Paleografía para la inteligencia de los manuscritos...*
- Els altres llibres són:
- VICENTE BLANCHAT, *Tratado de los derechos y regalías, Real Patrimonio en el reyno de Valencia...*
- JOSEPH DE VILARROYA, *Real Maestrazgo de Montesa*.
- ANTONIO DE CAPMANY, *Memorias históricas sobre Marina, Comercio y Artes de la antigua ciudad de Barcelona*.
- *Bourgeois de Perpinyan* (en francès).

Pròsper de Bofarull va trobar la Biblioteca tan insuficient, que va posar la seva biblioteca particular al servei de l'Arxiu. A poc a poc, l'ACA va anar rebent donacions. L'any 1828, la Memòria anual fa constar

2. La informació procedeix de les notes de Teresa Marquès i de l'extracte del llibre de Manuel Milà i Fontanals, *Vida y escritos de Don Próspero de Bofarull y Mascaró, 1860*.

un donatiu de sis llibres, dels quals, per a una biblioteca com la de l'ACA, solament un era interessant: *Instituciones del Derecho Público General de España, con noticia particular de Cataluña* (1800-1803), de Ramón Lázaro de Dou y de Bassols. L'any 1844, Pròsper indica en un informe que la Biblioteca conté 250 volums.

Conde y Delgado diu que possiblement alguns llibres de la Biblioteca de l'ACA provenen de les biblioteques d'alguns convents i arxius suprimits al 1820. Entre el març del 1820 i el setembre del 1823, Espanya viu un període d'aixecaments a favor de la instauració de la Constitució del 1812, amb molts aldarulls i crema d'esglésies i d'altres edificis eclesiàstics: «No es arriesgado imaginar que Bofarull, que tanto intervino en la salvación de los archivos de monasterios y conventos suprimidos en 1820, [apartara] estas obras para uso del Archivo. De la [librería] de San Agustín viene el *Glossarium ad scriptores...*»³.

PUBLICACIONS MÉS IMPORTANTS DE PRÒSPER

Pròsper de Bofarull, sota el pseudònim de «Fèlix Fluralbo», va escriure unes *Reflexiones sobre los perjuicios que ocasionaria a algunas provincias de España y en particular a la de Cataluña la traslación de sus archivos a Madrid, propuesta en las Cortes de 1814*, publicades el 1821. També va realitzar molts projectes i moltes publicacions com a erudit.

L'obra més destacada és *Los condes de Barcelona vindicados, y cronología y genealogía de los reyes de España considerados como reyes independientes*. Segons Josep Balari i Jovany, la finalitat d'aquesta obra era fixar de manera definitiva la cronologia i la genealogia dels comtes de Barcelona⁴.

Al final de l'etapa de director de l'ACA va publicar també la *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*. La divulgació del material de l'Arxiu n'és una de les raons de ser. Al número XXVI hi destaca l'inventari de llibres de Carles, príncep de Viana, fill de Joan II de Navarra, elaborat l'any 1461. Igualment va col·laborar en l'edició de la *Crònica universal del Principat de Catalalunya*, de Jeroni Pujades, juntament amb Fèlix Torres i Amat i amb Albert Pujol.

LES BIBLIOTEQUES DELS MONESTIRS DE RIPOLL I DE SANT CUGAT DEL VALLÈS

A l'edat mitjana Catalunya va tenir biblioteques monàstiques molt importants, com la de Poblet, la de Sant Joan de les Abadesses, la de Montserrat, la de Santes Creus, la de Sant Cugat del Vallès i la de Ripoll.

La biblioteca del monestir de Ripoll va ser-ne una de les més notables. Segons un inventari del 979, contenia 65 còdexs. El 1047 els còdexs ja eren 192; el 1649 n'eren 289 i, segons el catàleg elaborat per Pròsper de Bofarull, el 1823 ja n'hi havia 359. A l'època dels aldarulls entre liberals i carlins i de les desamortitzacions, les esglésies, els convents i els monestirs van ser saquejats o incendiats. Bofarull maldà per salvar tantes biblioteques i tants arxius com pogué; i traslladà l'arxiu de Ripoll a l'ACA, però es va veure obligat a tornar-lo i finalment es va cremar. Tanmateix, pogué salvar 230 còdexs de Ripoll i 90 de Sant Cugat del Vallès, conservats a l'ACA.

3. Informació tret de l'article de Rafael Conde y Delgado de Molinas, *Próspero de Bofarull, entre el viejo y el nuevo Archivo de la Corona de Aragón*.

4. *Tabla Cronológica de los condes soberanos de Barcelona, con el facsímil de sus respectivas firmas y signos autógrafos. Y Árbol genealógico de los condes de Barcelona y de los reyes de España, considerados como tales que se alcanzan hasta Fernando VII*. Barcelona: Imprenta de J. Oliveres y Monmany, 1856.

LA BIBLIOTECA PRIVADA DE PRÒSPER DE BOFARULL

L'any 1911 l'Institut d'Estudis Catalans va comprar una part de la biblioteca de Pròsper de Bofarull al seu nét, Francesc de Bofarull i Sans. L'adquisició fou de 212 llibres impresos i 34 manuscrits. El mateix any, el mateix Francesc de Bofarull i Sans va fer una venda de llibres a l'ACA.

Entre els llibres adquirits per l'Institut d'Estudis Catalans, actualment dipositats a la Biblioteca de Catalunya, sobre genealogia, heràldica, sigil·lografia, vexil·lologia i nobiliària cal esmentar:

- *Crónica del rey Juan II de Castilla*, València, 1779.
- PIERRE DE MARCA, *Marca Hispánica*, París, 1688.
- ANDRÉS MERINO, *Escuela paleográfica o de leer letras antiguas*, Madrid, 1780.
- PHILIPPUS FERRARIUS, *Novum lexicon geographicum: in quo universi orbis, urbes, regiones...*, Venècia, 1738.
- JERÓNIMO DE ZURITA, *Anales de la Corona de Aragón*, Saragossa, 1666.
- JULIÁN DEL CASTILLO, *Historia de los reyes godos*, Madrid, 1624.
- CLEMENTE LIBERTINO, *Historia de los movimientos y separación de Cataluña*, San Vicente de Rastello, 1645.
- ENRIQUE FLÓREZ, *España Sagrada*.
- *La genealogía de la Casa de Austria*. Venècia, 1561.
- JOSEP ROMAGUERA, *Jurídico desengaño*, Barcelona, 1709.

Un altre llibre imprès de Pròsper de Bofarull era la *Máscara real executada por los Colegios y Gremios de la Ciudad de Barcelona [...] para festejar el feliz arribo [...] de Carlos III [...]*, edició de Tomàs Piferrer, 1764. A la Biblioteca de Catalunya només s'hi conserven dos exemplars autèntics d'aquest llibre, i també l'edició facsímil feta per l'Associació de Bibliòfils de Barcelona l'any 1973.

ELS MANUSCRITS DE LA BIBLIOTECA DE PRÒSPER DE BOFARULL

1. Ms. 152

BERNAT DESCLOT, *Crònica*. Amb interpolacions d'altres cròniques [s. XIV]. (Figura 1.)

És un manuscrit en paper, relligat amb pergami, amb títols i rúbriques en vermell. Porta l'ex-libris de Pròsper de Bofarull al contraplà. Com és habitual en els arxivers, hi figura una petita trajectòria dels diferents propietaris: «És de Josep Tudó, de Masos de Roda, que l'ha comprat el 22 de febrer de 1816. Actualment de don Próspero de Bofarull, año 1824».

2. Ms. 153

PERE COSTA I CASES, *Nobiliario catalán* (toms I, II) [s. XVIII]. (Figures 2-7.)

Manuscrit il·luminat que consta de dos volums. Atribuït a Pere Costa i Cases (Vic, 1693 - Berga, 1761), escultor, arquitecte i heraldista, i fill del també escultor Pere Costa. Massó i Torrents en situa la composició entre el 1732 i el 1756. De magnífic paper de fil. És una veritable obra d'art, amb els escuts molt ben dibuixats i els colors molt ben conservats. L'obra comença amb una referència a l'heràldica mitològica dels catalans, seguida dels escuts de les principals poblacions i famílies catalanes, així com d'una llista dels cognoms catalans ennoblits als segles XVI i XVII.

Pere Costa i Cases fou el primer artista català de l'Academia de San Fernando (1754). El títol d'acadèmic de mèrit li conferia un estatus de noblesa personal: principalment l'exempció de pagar impostos i la independència professional davant els gremis, atès que això li permetia d'actuar com a artista.

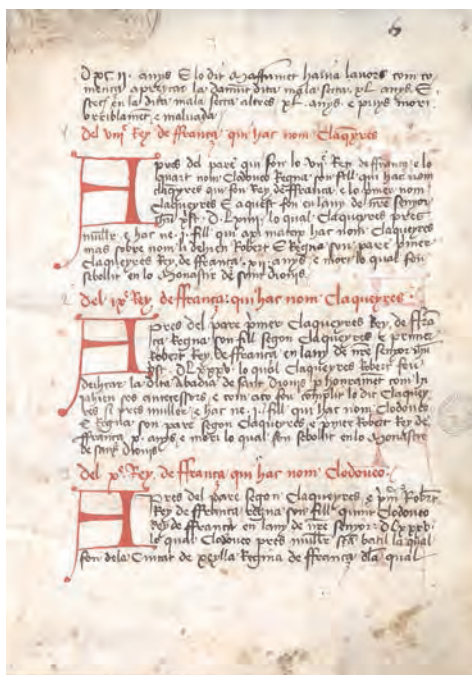

FIGURA 1. Bernat Desclot, *Crònica*. Ms. 152. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 2. Pere Costa, *Nobiliario catalán, I*. Ms. 153.1. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 3. Pere Costa, *Nobiliario catalán, I*. Ms. 153.1. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 4. Pere Costa, *Nobiliario catalán, I*. Ms. 153.1. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 5. Pere Costa, *Nobiliario catalán, II*. Ms. 153.2. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 6. Pere Costa, *Nobiliario catalán, II*. Ms. 153.2. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 7. Pere Costa, *Nobiliario catalán, II*. Ms. 153.2. Biblioteca de Catalunya.

Com a heraldista i alhora com a escultor, va deixar constància dels seus coneixements, per exemple, a l'escut de la façana de la capella de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. Va treballar també en la façana de la catedral de Girona, i en el retaule de Sant Rafael, de fusta policromada amb daurats, al claustre exterior.

Martí de Riquer, al llibre *Heràldica catalana* (volum I), no fa cap referència a aquest *Nobiliario*, ni a Pere Costa, i això que és editat el 1983. L'any 1989, J. Massó i J. Rubió l'inclouen al *Catàleg dels manuscrits de la Biblioteca de Catalunya*.

3. Ms. 155

Ciencia del blasón. Ceremonial de Cortes de Navarra. (Figures 8-10.)

Manuscrit dels segles XVII-XVIII. Comença amb una introducció a la ciència del blasó. Segueix amb una llista dels reis de Navarra des de García Ximénez; l'explicació i la definició del concepte de noblesa; els detalls de com cal portar les armes, «Como las armas significant alguna azaña notable o echo honroso»; una teoria de l'heràldica, de la manera de blasonar; una relació de la jerarquia nobiliària: «Duque, Marqués, Conde, Vizconde, Almirante, Condestable». Finalment, fa una llista dels reis peninsulars: de l'Aragó, de Castella i Lleó, de Portugal; i relaciona els títols, el seu vincle amb els cognoms i les famílies de la noblesa de l'Aragó, de Catalunya, de Navarra, de Biscaia, de Castella.

FIGURA 8. *Ciencia del blasón* (s. XVII-XVIII), Ms. 155. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 9. Ciencia del blasón (s. XVII-XVIII). Ms. 155. Biblioteca de Catalunya.

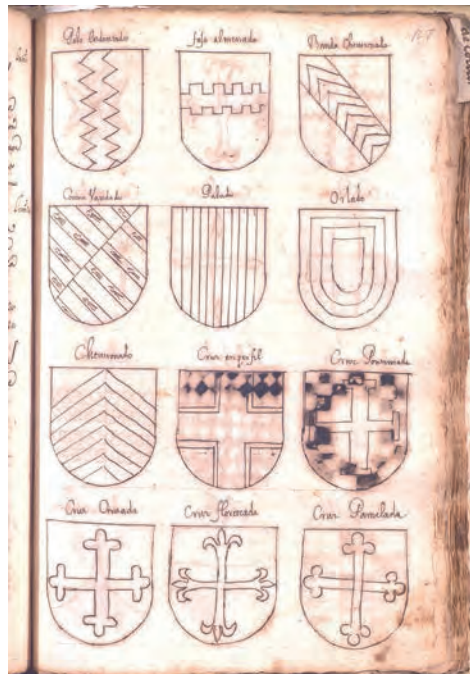

FIGURA 10. Ciencia del blasón (s. XVII-XVIII). Ms. 155. Biblioteca de Catalunya.

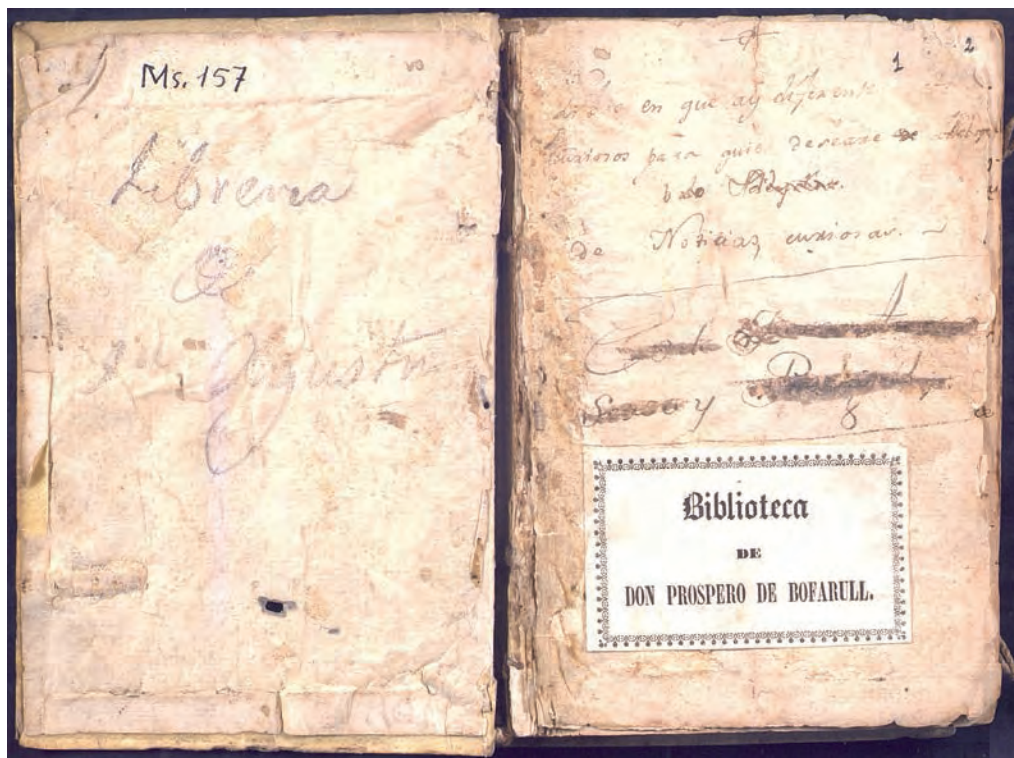

FIGURA 11. Miscel·lània de textos històrics en castellà. (s. XVIII). Ms. 157. Biblioteca de Catalunya.

4. Ms. 156

Recull de documents referents a la casa reial i a les cases nobles de Catalunya [s. XIX].
Còpia de documents d'Alfons I, comte de Barcelona, i d'altres de la casa de Cardona.

5. Ms. 157

Miscel·lània de textos històrics i literaris en castellà [s. XVIII]. (Figura 11.)

Libro de diferentes tratados y noticias curiosas, que inclou, entre d'altres punts:

- *Explicación del blasón.*
- *Tractat sobre armories.*
- *Órdenes militares de diferentes partes.*

6. Ms. 161

Documentació heràldica dels expedients de proves per a ingressar al gran Priorat de Catalunya de l'orde de Sant Joan de Jerusalem; amb els escuts d'armes. 1511-1722. (Figures 12-14.)

FIGURA 12. Proves expedients per a ingressar a l'orde de Malta. Ms. 161. Biblioteca de Catalunya.

FIGURA 13. Proves expedients per a ingressar a l'orde de Malta. Ms. 161. Biblioteca de Catalunya.

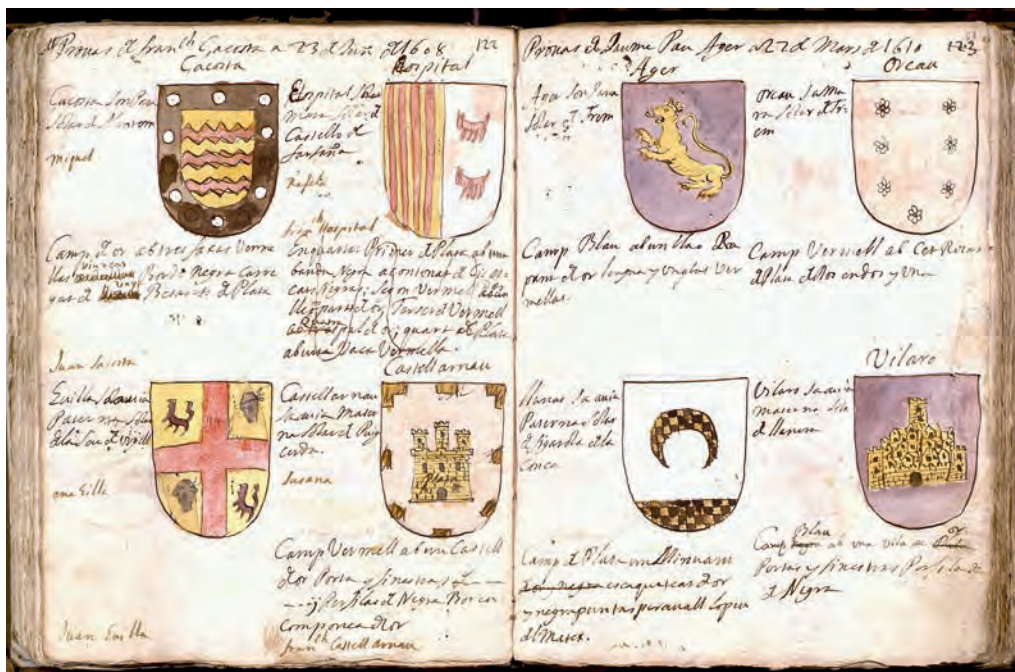

FIGURA 14. Proves expedients per a ingressar a l'orde de Malta. Ms. 161. Biblioteca de Catalunya.

Escuts acolorits amb aquarel·la francesa. D'un manuscrit molt semblant, M. de Riquer en fa esment a *Heràldica catalana* (volum I), p. 67, que reproduïm pel seu interès: «Un extens repertori d'escuts de llinatges catalans, el constitueixen els volums de proves de noblesa de cavallers i dames del gran Priorat de Catalunya de l'orde de Sant Joan de Jerusalem, primer de Rodes i després de Malta, que van del 1510 al 1698, actualment custodiats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Aquests volums i altra documentació procedent del ric arxiu del monestir de Sant Joan de Barcelona (Sant Gervasi) reuneixen gran nombre d'escuts, dibuixats amb poc art però amb precisió heràldica [...]».

És possible que aquest llibre de què parla M. de Riquer fos part de la col·lecció de Pròser de Bofarull, atès que el Ms. 161 es va vendre a la Biblioteca de Catalunya (i no pas a l'Institut d'Estudis Catalans) el 1911. I el mateix any Francesc de Bofarull va vendre a l'ACA també una part dels llibres i els manuscrits de l'avi Pròser.

7. Ms. 162

Recull de còpies de documents reials, des de Jaume II d'Aragó fins a Felip I d'Àustria, referents a València i a d'altres dominis; còpia de l'arxiver Sebastià Costa, 1591.

8. Ms. 167

Miscel·lània de textos heràldics [s. XVI-XVIII]. (Figures 15-17.)

- 167 / 1. Notes sobre blasons.

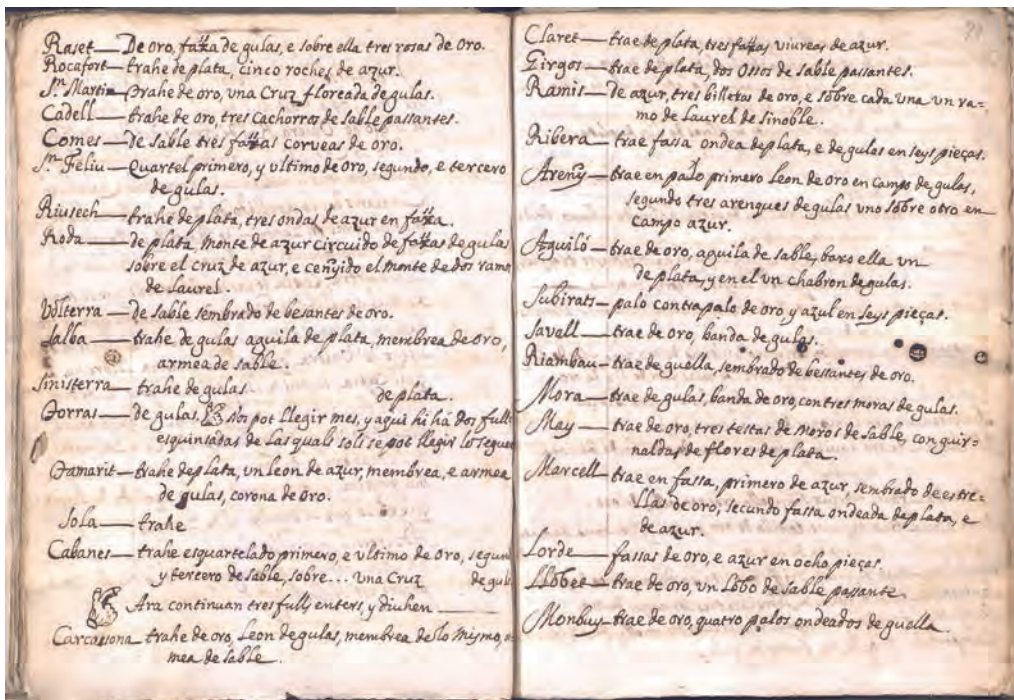

FIGURA 15. Miscel·lània de textos heràldics. (s. XVI-XVIII). Ms. 167. Biblioteca de Catalunya.

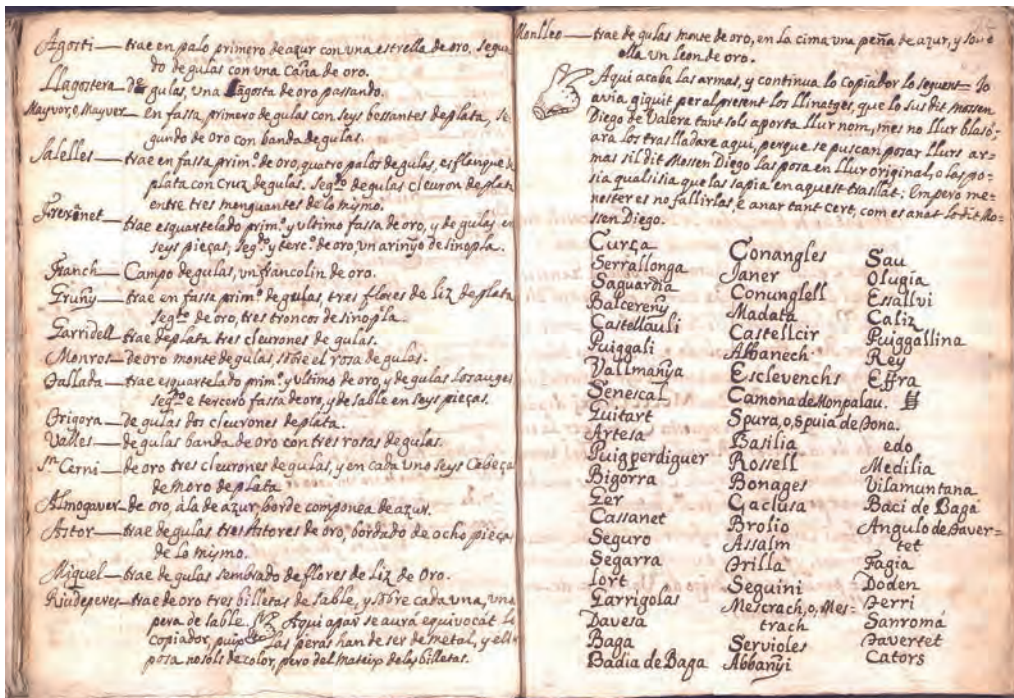

FIGURA 16. Miscel·lània de textos heràldics. (s. XVI-XVIII). Ms. 167. Biblioteca de Catalunya.

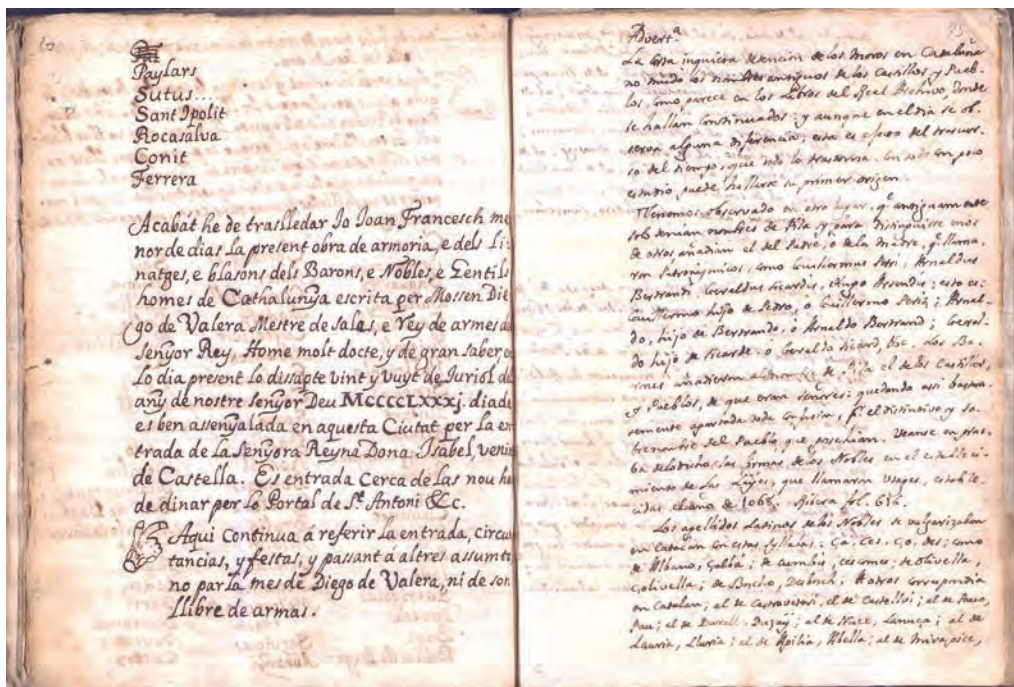

FIGURA 17. Miscel·lània de textos heràldics. (s. XVI-XVIII). Ms.167. Biblioteca de Catalunya.

- 167 / 2. Notes sobre blasons extretes de diverses obres impreses.
- 167 / 3. DIEGO DE VALERA, *Llibre de Armoria*.
M. de Riquer va publicar un article, «Un llibre fantasma de Mossèn Diego Valera i un tractat d'Heràldica d'Aragó. Rei d'armes de Ferran el Catòlic», dins *Estudis de Llengua i Literatura*, IV (1982), Miscel·lània Pere Bohigas, II, p. 123-159.
El 1983, Riquer manifesta a *Heràldica catalana. Volum I* que «Cal advertir que no ha existit mai una certa *Obra de armoria e dels llinatges e blasons dels barons e nobles e gentils homes de Cathalunya*, que alguns estudiosos consideraren escrita l'any 1478 per l'escriptor castellà mossèn Diego de Valera. [...]», p. 64-65.
- 167 / 4. Notes sobre heràldica [s. XVIII]. Notes de Manuel Mariano Ribera (monjo de Montserrat, arxiver de l'Arxiu Reial de Barcelona), i de Jaume Ramon Vila, del *Tractat d'armoria*.

9. Ms. 171

CÉSAR VICHARD, ABBÉ DE SAINT-RÉAL. *Vida y muerte del Príncipe Dn. Carlos hijo de Felipe II* [s. XVIII].

10. Ms. 173

Annals consulars de la ciutat de Barcelona [...] [s. XVII-XVIII].

- 173 / 1. Tom I, 878-1566.

- **173 / 2.** Tom II, 1567-1700. Dóna notícia del nomenament dels consellers de Barcelona, l'any 1574:
 - (1618) *En lo mes de novembre aparegueren dos cometes, que veyan a la nit a la part de llevant, y se veren de totes les parts de España, lo que indica la mort de Phelip 3, que fore poch despres [...].*
 - (1625) *El rei Felip III d'Aragó i IV de Castella entra a Barcelona amb grans festes de alegria [...]. Es celebraren Corts a Barcelona [...]. Se li prengué lo jurament per part del Principat de Catalunya y de la Ciutat de Barna.[...] Lo privat, qui era lo comte Duch, sempre estava passejant las murallas... de abont una part se gosa de la companyia,*
 - (1629). *Hi hagué un gran avalot per falta de blat [...] no ni havia pa [...] y varen tirar als concellers moltes pedras [...]. Y de altre les Horts de la ciutat [...].*
- **173 / 3.** Tom III, 1701-1727.
- **173 / 4.** Tom IV. Notes extretes dels volums anteriors. Història de la ciutat de Barcelona, des d'uns orígens mítics fins l'any 1727. Enquadernat en pergami.

Els toms II i III abracen el tercer terç del segle XVII, del 1667 al 1700; i els 27 primers anys del XVIII. La història de la ciutat de Barcelona i del Principat de Catalunya se situa en aquests 60 anys. El document és molt interessant, i una font vital per a conèixer el desenvolupament de la història. No es pot pensar que sigui casualitat que aquests toms II i III abracin 50 anys del regnat de l'últim Habsburg i el del primer Borbó. A la Biblioteca Universitària de Barcelona n'hi ha un altre exemplar.

11. Ms. 428

ROC D'OLZINELLES I MIQUEL. «*Noticia de varias escrituras que existían en el Real Monasterio de Sta. María de Ripoll, relativas a los condes de Barcelona, Cerdaña, Gerona, Besalú y Rosellón*» [Primer terç s. XIX]. (Figura 18).

Roc d'Olzinelles fou l'últim arxiver del monestir de Ripoll (Igualada, 1784 – Osseja, Alta Cerdanya, 1835).

El 1835 foren incendiats l'església i el monestir de Ripoll. Quedà destruïda tota la documentació de l'arxiu, que abans havia estat a l'ACA. Olzinelles va ser visitador de la Congregació Benedictina Tarraconense. Va col·laborar amb José de La Canal, autor d'alguns volums de *La España Sagrada* (43, 44 i 45).

Alguns dels papers conservats d'Olzinelles foren dipositats pel bisbe Morgades a l'Arxiu Episcopal de Vic. Olzinelles va mantenir correspondència amb José de La Canal, amb Jaume Ripoll, canonge de Vic, i amb l'historiador Jaume de Villanueva. També amb Pròsper de Bofarull, ajudant-lo en l'elaboració de les genealogies dels primers comtes catalans. Els manuscrits 430 i 428 són part d'aquesta relació epistolar.

12. Ms. 430

ROC D'OLZINELLES I MIQUEL. *Índex de les donacions de comtes i reis i de les butlles pontificies existents a l'arxiu de Ripoll [...]* [primer terç del s. XIX].

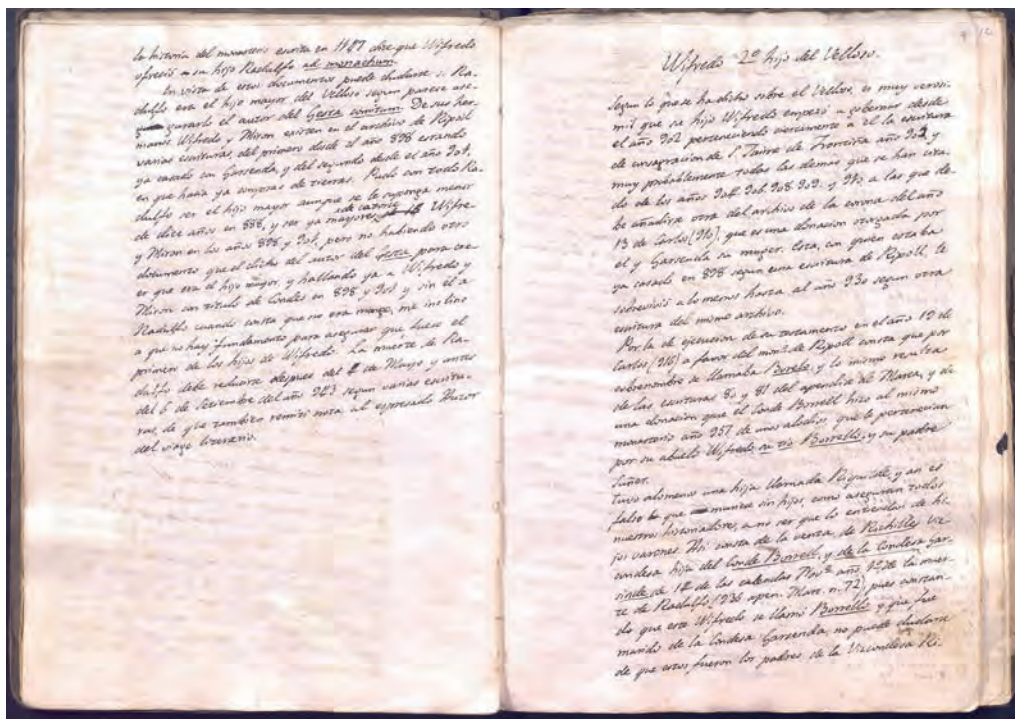

FIGURA 18. Roc d'Olzinelles. Documentació varia. (s. XIX). Ms. 428. Biblioteca de Catalunya.

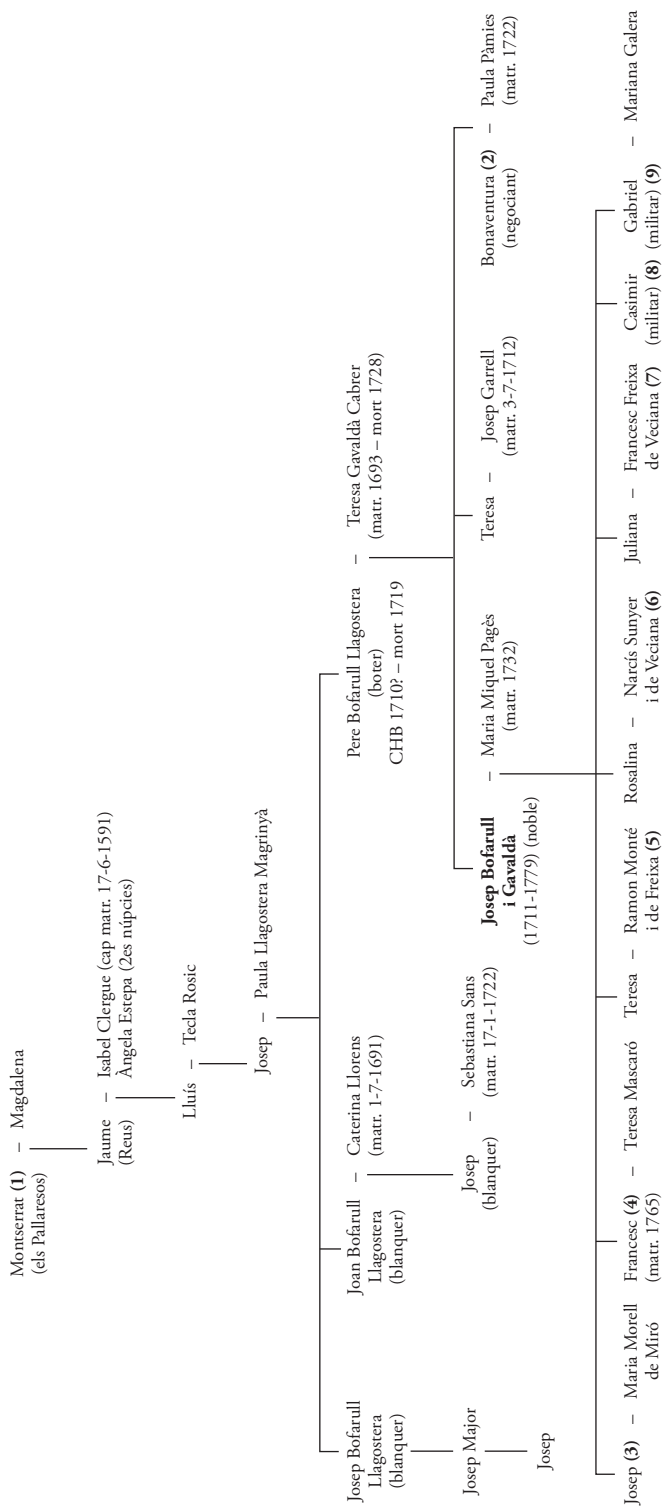
CONCLUSIONS

Pròsper de Bofarull va ser un aficionat als llibres: avui en diríem un bibliòfil, un conservador nat del patrimoni bibliogràfic català, tant del que tenim a l'ACA com del que hi havia als edificis que eren propietat de l'església (per exemple, el *Nobiliario* de Pere Costa devia procedir de la desfeta llibreria del convent de Sant Felip Neri de Barcelona). Si avui dia es conserven molts manuscrits, incunables i altres llibres impresos, és gràcies a la cura i la dedicació de Bofarull a l'ACA, on els restaurava i els conservava; i nodria l'Arxiu de nous fons, tant provinents de Simancas com d'arreu del nostre Principat.

La faceta de col·leccionista és palesa en l'afició de Bofarull a l'heràldica, a la literatura i a la història de Catalunya.

Pròsper de Bofarull és un exemple d'home consagrat a la feina, a l'ideal, a la tasca de conservar un patrimoni i fer-lo accessible als ciutadans. Sense ell, avui no coneixeríem les biblioteques dels grans monestirs de Catalunya, com el de Ripoll. Ni podríem consultar còdexs com el *Liber Maior* de l'ACA, que tan bé va saber conservar, malgrat no posseir els materials i els coneixements actuals.

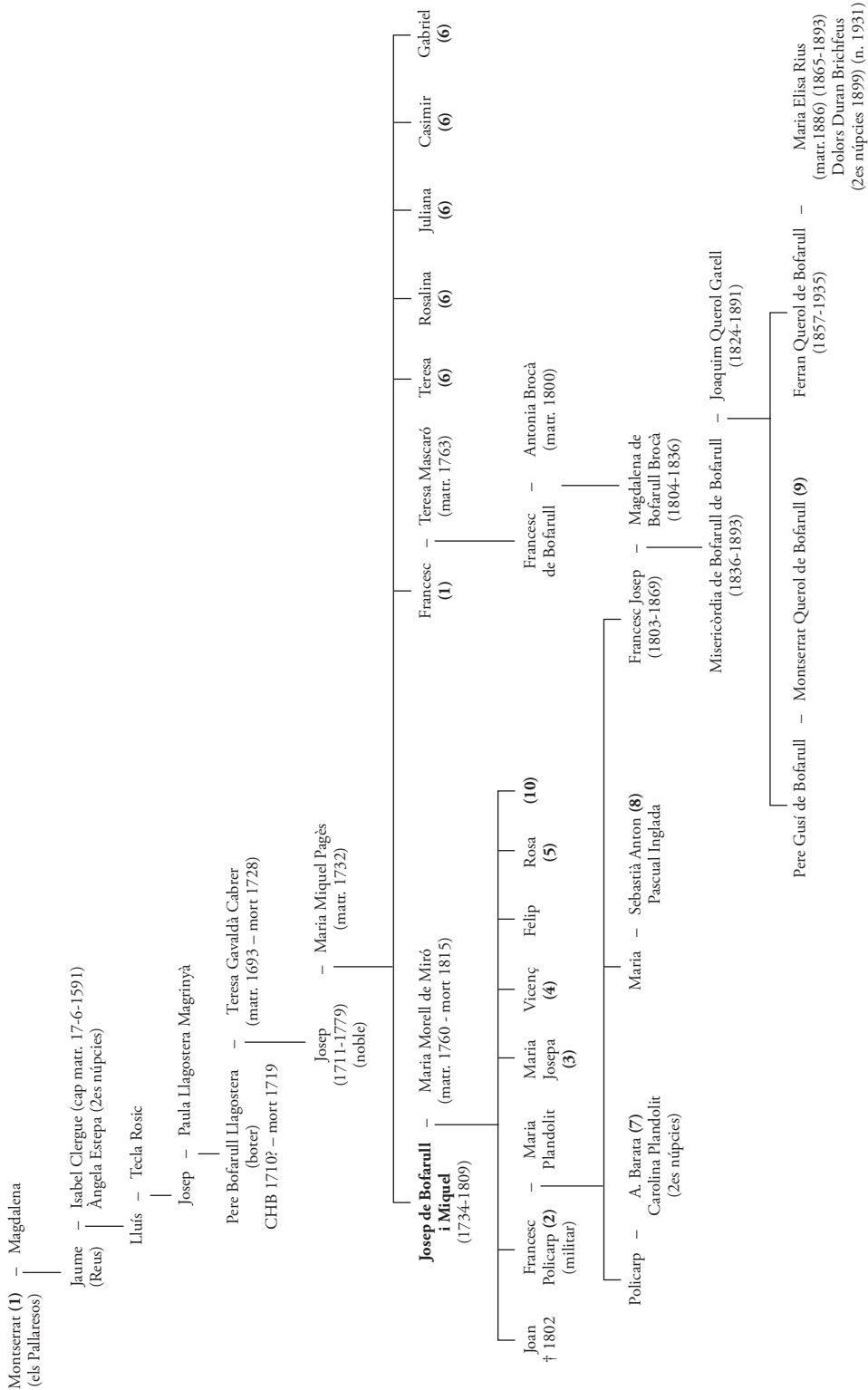
QUADRE I
 AVANTPASSATS I FILLS DE JOSEP BOFARULL I GAVALDÀ (1711-1779)

Notes

- (1) Segons Vilar Pascual, *Diccionari...* (citat a la bibliografia), el primer Bofarull del poble dels Pallaresos va ser Ramon Bofarull —cita documents de l'ACA, al pergami 239 del rei Pere I—; els següents, Guillem; Jaume, que apareix als Pallaresos el 1364; el seu fill Ramon, que fou pare d'Antoni; fill d'aquest fou Pere; fill de Pere fou Jaume; fill de Jaume fou Antoni, casat amb Antònia Beamont, que foren pares de Montserrat, casat amb Magdalena. Les dades que dóna Vilar no sempre són fiables, atès que de vegades proporciona informació sense verificació prèvia.
- (2) Vegeu Quadre 5. Descendents de Bonaventura Bofarull i Gavalldà (germà de Josep de Bofarull i Gavalldà).
- (3) Vegeu Quadre 2. Descendents de Josep Bofarull i Miquel.
- (4) Vegeu Quadre 3. Descendents de Francesc de Bofarull i Miquel.
- (5) Segons el testament de Ramon Monté i Freixa, signat el 17 d'agost del 1810 davant el notari de Reus Gregori Alonso de Valdés (Arxiu Històric de Tarragona), es va casar amb Teresa de Bofarull i Miquel, i van ser pares de Ramon ("lector en Sagrada Teologia del Convento de P P Franciscanos de Mexico, en las Indias"), Marià, Mariana i Maria Antònia. Aquesta es va casar amb Joan de Dalmau i de Fals, i tingueren tres fills: Domènec, Ramon i Joan.
- (6) Segons el testament de la seva germana Juliana (3 de desembre del 1793, davant el notari Gregori Alonso de Valdés (AHT), Rosalina era casada amb Narcís Sunyer de Veciana.
- (7) Casada amb Francesc Freixa de Veciana (sobre els Freixa, vegeu l'article de Jordi Andreu, citat a la bibliografia), hereu dels béns de Francesc i Jaume, pare i fill (vegeu el llibre d'Igèlias citat a la bibliografia i el lligall Freixa de l'AHMR); herència a la qual fan referència tant la seva germana Teresa com el seu marit en els respectius testaments. Suposo que devia ser una herència sucultenta: el cadastre del 1790 ens revela que Francesc Freixa era el primer contribuïent de Reus. Juliana Bofarull morí el 22 de abril del 1826.
- (8) Casat amb Luïsa Lagarda. Al testament citat de la seva germana Juliana hi consta: "a mos quatre germans tos Nobles [...] D. Casimiro de Bofarull Coronel y Comandant del Segon Batalló de Voluntaris de Barcelona".
- Gran Enciclopèdia Catalana*. Vol. 3. Barcelona 1971, pàgina 650. *Enciclopèdia Espana*. Barcelona. Tom VIII, pàgina 1301. Militar. Reus, 1749-1804. General de divisió el 1802. "Era hombre de armas a la par que literato y gran protector de la cultura y enseñanza militar. Fundó varias escuelas".
- (9) Al testament citat de la seva germana Juliana hi consta: "a mos quatre germans tos Nobles [...] D. Gabriel de Bofarull domiciliat en la Ciutat de Palma de Mallorca". Segons el testament de Josep de Bofarull i Gavalldà, signat davant el notari A. Carreres i Pallarés el 8 de gener del 1772 (AHT, Reus, 645), fou militar, destinat a la comandaria de Mallorca.
- El testament del seu germà Josep ens indica que va morir al setembre del 1798, deixant vídua Mariana Galera, amb tres filles solteres: Maria Bernardina, Teresa i Maria Règia (AHT, Reus 783, 1795, 1827, notari Gregori Alonso de Valdés).

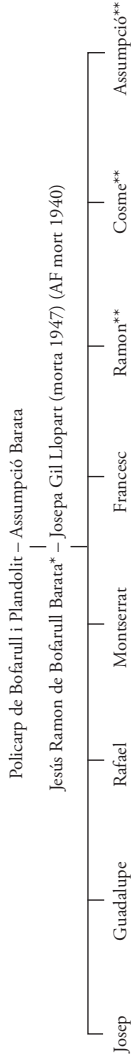
QUADRE 2
DESCENDENTS DE JOSEP DE BOFARULL I MIQUEL (1734-1809)

FONTS: (A)xiu (H)istòric (P)rovincial de (T)arragona. Lligall Reus núm. 783, notari G. A. Vallés, 1795-1827. Testament de Josep de Bofarull i Miquel.

Notes

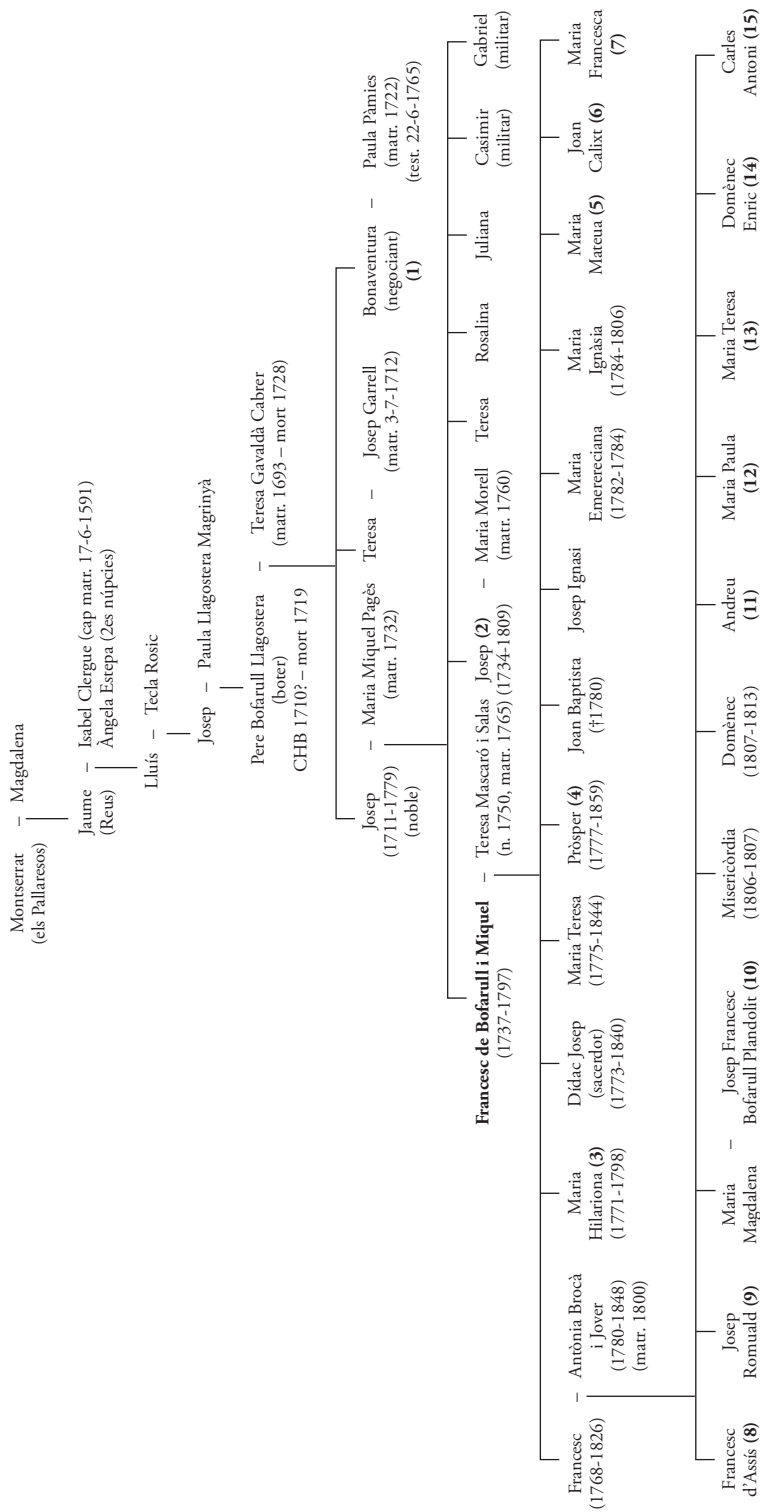
- (1) Vegeu Quadre 3: Descendents de Francesc de Bofarull i Miquel.
 - (2) Nascut a Reus el 1771, mort el 1845. Per a més informació sobre els Bofarull Morell, vegeu el meu article «Nobles y comerciantes...».
- Segons el testament de Francesc Policarp (ref. AHT Caixa 1068. Reus, notari Baró i Jovenic, en el moment de testar tenia quatre fills amb Maria Plandolit: Josep Francesc, Policarp, Maria i Francesca.
- (3) Casada amb Ramon de Nicolau i de Folch. AHPT. Lligall Reus núm. 783, notari G. A. Vallés, 1795-1827. Testament de Josep de Bofarull i Miquel.
 - (4) Dr. en Dret Civil i Canònic. *Graduat Dr. en Lleis per la Rl Universidad de Huesca*. AHPT. Lligall Reus núm. 783, notari G. A. Vallés, 1795-1827. Testament de Josep de Bofarull i Miquel.
 - (5) Morta el 28-1-1790. Casada amb Francesc Narcís Sumyer. AHPT. Lligall Reus núm. 783, notari G. A. Vallés, 1795-1827. Testament de Josep de Bofarull i Miquel.
 - (6) Vegeu Quadre 1.
 - (7) Notes subministrades per Ferran de Querol de Muller:

(*) A. de Fluvià té constància de dues persones: Jesús i Ramon Bofarull Barata.
 (**) Segons Armand de Fluvià.

- (8) Informació obtinguda de les *Notas familiares* de Ferran Querol i Muller: “de la que descenden los Fontcuberta Pascual; Forgas Pascual, Vizcondes de Forgas, los Bofill Pascual, Marquesses de Pascual; Pascual Pons, Marquesses de Villota de San Martín”.
- Sobre la noblesa dels Pasqual, vegeu l'article d'Armand de Fluvià: “La noblesa dels Agyuavives, els Bertran, els Pasqual, els Viala i els Vigo”, p. 31. Revista *Paratge*, 13. Els capítols matrimonials de Maria amb Sebastià Anton Pasqual es van signar a Barcelona (19-6-1842) amb el notari Constaní Gilbert.
- (9) Informació subministrada per Armand de Fluvià.
 - (10) Segons informació d'Armand de Fluvià, Josep de Bofarull i Miquel va ser pare també de: Tomàs Patrici i Casimir.

**QUADRE 3
DESCENDENTS DE FRANCESC DE BOFARULL I MIQUEL (1737-1797)**

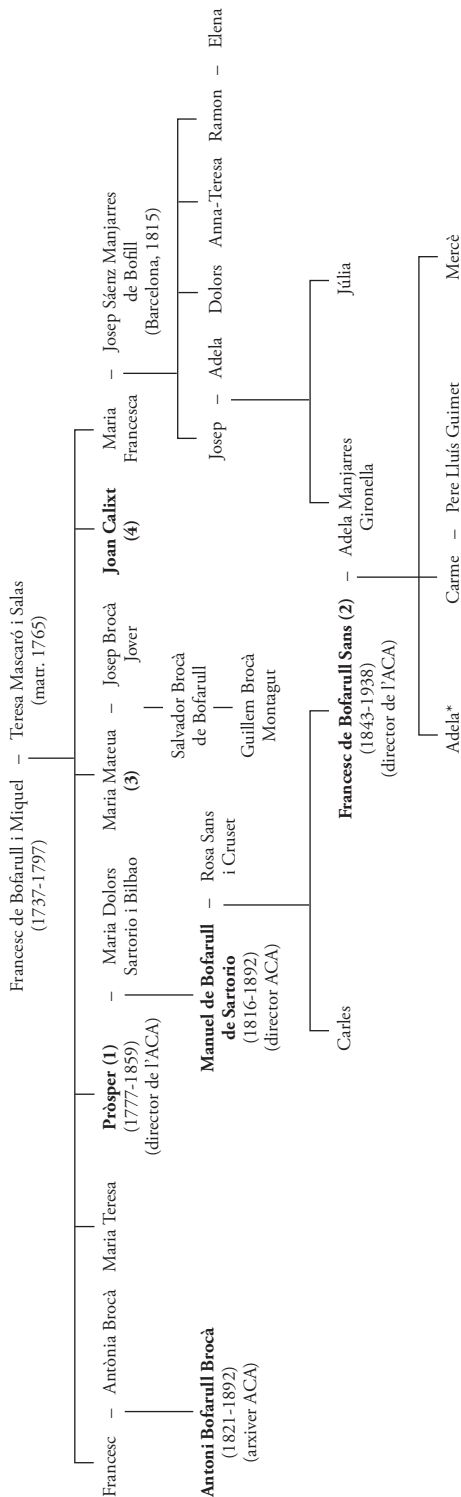

FONTS: *Llibre Major* de Francesc de Bofarull i Miquel.

Notes

- (1) Vegeu Quadre 5. Descendents de Bonaventura Bofarull i Gavaldà.
 - (2) Vegeu Quadre 2. Descendents de Josep Bofarull i Miquel.
 - (3) Casada amb Ramon de Miró Guardiola Bové.
 - (4) Casat amb Maria Dolors Sartorio. Vegeu Quadre 4.
 - (5) Casada amb Josep Brocà i Jover. Vegeu Quadre 4.
 - (6) Vegeu Quadre 4.
 - (7) Vegeu Quadre 4.
 - (8) Francesc d'Assís va néixer el 2-9-1801 (segons el *Llibre d'Executòries* de Francesc de Bofarull i Miquel). Casat amb Teresa Borràs i Sunyer. Vegeu Quadre 5, nota 1. Els seus fills són: Francesc, Mercè, Magdalena i Josep Maria.
 - (9) Josep Romuald va néixer el 6-2-1803. Casat amb Felipa Casaus el 1833. Van tenir un fill (Antoni?). Es va tornar casar en segones núpcies amb Maria de la Concepció Casaus el 1836, germana de la primera muller, i van tenir 6 fills: Arcadi, Laia, Natàlia, Adolf, Constança i Antoni.
 - (10) Vegeu Quadre 2.
 - (11) Neix el 1810 i mor el 1882. Arxiver municipal de Reus. Autor d'*Anales Históricos de Reus*.
 - (12) Casada amb Josep Maria Losada Sanmartín.
 - (13) Casada amb Francesc Gusí Mercader. Els seus fills són Pere Gusí de Bofarull (casat amb Francesca Centelló Cameras, amb qui tingué set fills: Peret, casat amb Dolors Comte-Lasarte Palau-Forniol; Teresa, amb Enric Massó; Maria; Francesa; casat amb Montserrat Díaz Puig; Josefina, casada amb Eduard Estrada Serra i Isabel) i Francesc Gusí de Bofarull (casat amb Dolors Castell Devesa). Informació del professor Salcedo de la Universitat Rovira i Virgili.
 - (14) Neix el 1817 i mor el 1819.
 - (15) Carles Antromi neix el 1821 i mor el 1892. Casat amb Carme Bonany, amb qui tingué tres fills: Antromi, Andreu (1862-1917) i Maria Lluïsa, casada amb Emili Macià Domènech.
- Pere Anguera: *Sis estudis sobre Antoni de Bofarull*, l'estudi de Jordi Ginebra: *Noves dades biogràfiques i bibliogràfiques d'Antoni de Bofarull*, p.140-142. Ascendència i descendència: la família Bofarull.
- Per a més informació vegeu: J. Iglésies, *L'Epistolari... op. cit.*

QUADRE 4
BOFARULL, ARXIVERS DE LA CORONA D'ARAGÓ (ACA)

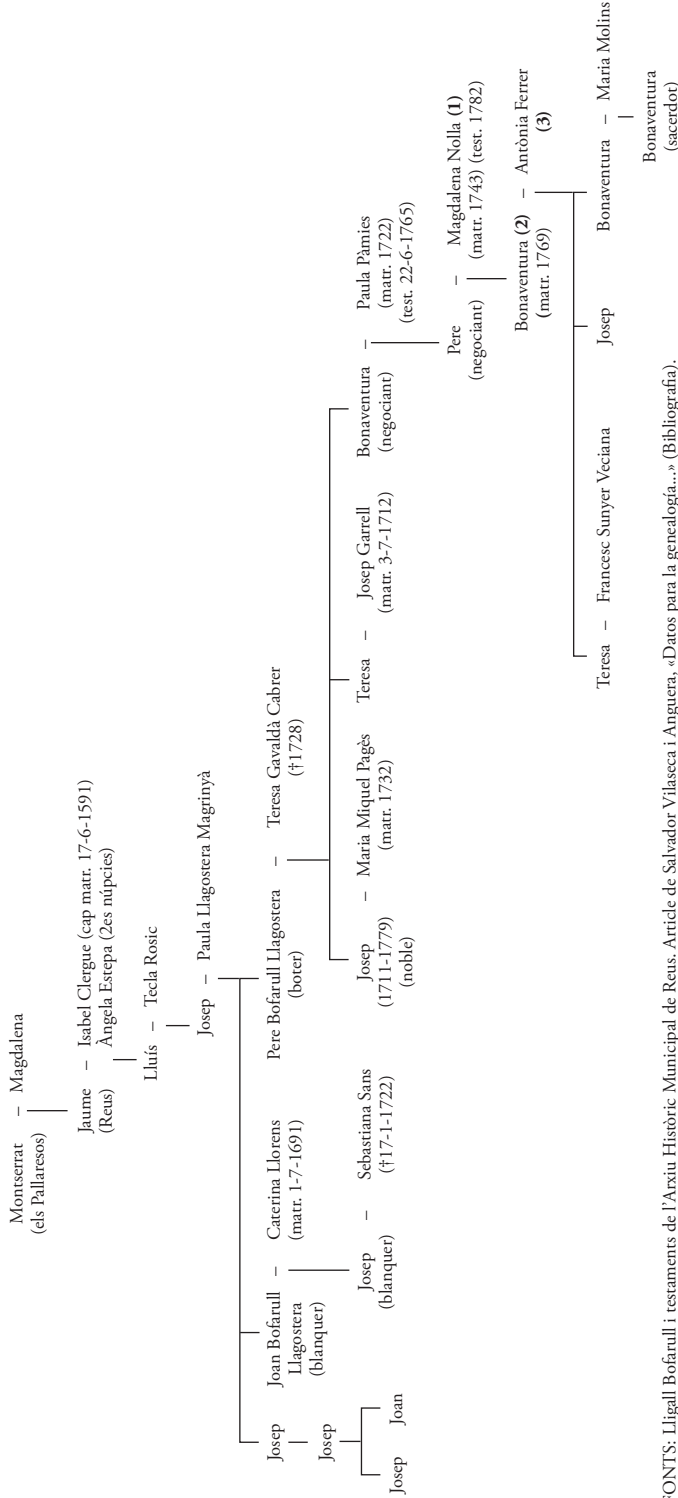
(*) Segons Armand de Fluvià, és Araceli i no Adela.

FONTS: ACA – CODICES-Varia XI-Genealogia feta per Francesc de Bofarull Sans.

Notes

- (1) Al llibre de J. Iglésies, citat a la bibliografia, *L'Epistolari...*, hi apareixen notícies dels arxivers i dels Manjarres, de la cunyada Antònia, dels seus germans Joan Calixt (*Juanito*), Didac i Francesc de Bofarull Mascaró. Sobre la seva obra, vegeu el llibre citat a la bibliografia de Ruiz Cabriada *Bio-Bibliografia...*
- (2) Francesc de Bofarull Sans, en la font esmentada, indica que va tenir tres filles: Maria Arancha, Mercè i Carme. La darrera, casada amb Lluís Guimet, amb qui va tenir dos fills: Josep Ortol i Pilar.
- (3) Maria Mateua Bofarull Mascaró, casada amb Josep Brocà Jover. Pares de Salvador Brocà Bofarull, que fou pare de Guillem Brocà de Montagut.
- (4) Joan Calixt nasqué a Reus el 1786 i morí el 1838. Militar i arxiver de l'ACA. Per a més informació, vegeu J. Iglésies, *L'Epistolari...* i *Llibre major de Francesc de Bofarull i Miquel*.
- (5) Josep de Manjarres de Bofill va néixer a Barcelona el 1816 i, des de molt jove, es dedicà a als estudis d'art. El 1848 ingressà a la Reial Acadèmia de Bones Lletres i el 1852 a l'Acadèmia Provincial de Belles Arts de Barcelona.

QUADRE 5
DESCENDENTS DE BONAVENTURA BOFARULL GAVALDÀ, GERMÀ DE JOSEP DE BOFARULL GAVALDÀ

FONTS: Lligall Bofarull i testaments de l'Arxiu Històric Municipal de Reus. Article de Salvador Vilaseca i Anguera, «Datos para la genealogía...» (Bibliografía).

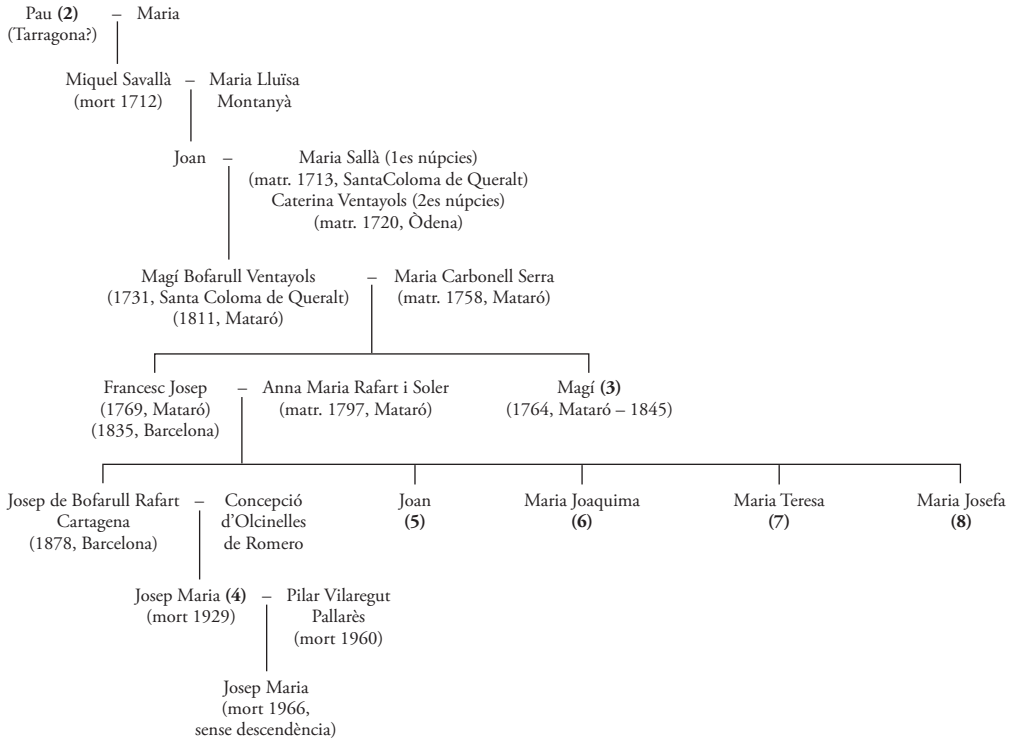
Notes

(1) Magdalena Nolla, filla de Joan Nolla i de Francesca Freixas. A més de Bonaventura, va tenir tres filles: Teresa, Paula i Gertrudis; i dos fills més: Pere (monjo de Poblet) i Francesc de Paula. Teresa es casà amb Francesc Borràs (1767); la seva filla Maria Mercè Borràs Bofarull es casà amb Josep Maria Sunyer (1801) i foren pares de Teresa Sunyer Borràs, que es casà amb Francesc Bofarull Brocà (1831) —vegeu Quadre 3, nota 8—; Paula, que es casà amb Josep Grasses; i Gertrudis, que es casà amb Agustí Alegret. Segons els testaments de Magdalena Nolla del 1782 (notari J. Alonso de Valdés) i de l'11-2-1793 (notari J. P. Horret Oliver).

(2) Comptador de Fragata de l'Armada. Subdelegat de la Marina de Reus en substitució de Josep de Bofarull Gavalda.

(3) Primeres núpcies amb Antònia Ferrer (fills: Teresa i Josep) i segones amb Francesca Gay. El tercer fill, Bonaventura Bofarull (casat amb Maria Molins; el seu fill, Bonaventura, fou sacerdot), segons Vilaseca. Armand de Fluvà comenta si Josep i Bonaventura eren o no la mateixa persona.

QUADRE 6
ELS BOFARULL DE SAVALLÀ (1)

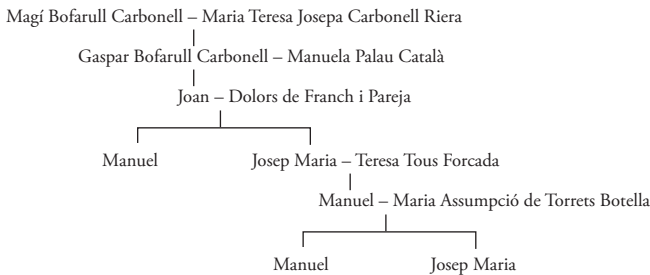

Notes

(1) Seguim l'article d'Armand de Fluvià i Escorsa, «La pretesa noblesa dels Bofarull de Savallà del Comtat i de Santa Coloma de Queralt, traslladats a Mataró». Revista *Paratge*, 12. Sant Cugat del Vallès, 2000.

(2) Armand de Fluvià documenta aquesta línia dels Bofarull de Savallà del Comtat. La diferència amb Luis Vilar y Pasqual (*Diccionario Histórico, Genealógico y Heráldico de las Familias Ilustres de la Monarquía Española*, tom V. Madrid, 1860), a més de citar fons d'arxiu comprovables, és que diu que Miquel era fill de Pau, mentre que Vilar afirma que Miquel era fill de Bartomeu. Vilar lliga els Bofarull de Savallà (Mataró) amb els de Reus, els Pallaresos: diu que Miquel, fill de Bartomeu Bofarull Clergue, és germà de Lluís, rebesavi de Josep de Bofarull Gavaldà.

(3) Segons Armand de Fluvià (a l'article citat):

(4) Armand de Fluvià esmenta un Josep de Bofarull d'Olcinelles, mort el 10 de gener del 1929, que succeeix el seu pare en el títol de baró de Ribelles i que es casa el 20 d'octubre del 1897 amb Pilar Vilaregut Pallarès, morta el 1960. El succeeix en el títol el seu fill, Josep Maria de Bofarull Vilaregut, que mor el 1966, sense descendència.

(5) L. Vilar Pasqual, *op. cit.*, assenyala: “D. Francisco José Bofarull, marido de doña Ana María Rafart, que le hizo padre de [...] D. Juan de Bofarull, que está casado con doña Juana de Sagarra, de familia ilustre de Mataró”.

(6) L. Vilar, *op. cit.*: “... de doña María Joaquina de Bofarull, esposa del Ilmo. Sr. D. Joaquín Jaumar de la Carre-
ra, Magistrado que ha sido de las Audiencias de Mallorca y Barcelona, Diputado a Cortes y últimamente Presidente de la Sala de la Audiencia de Zaragoza”.

(7) L. Vilar, *op. cit.*: “de doña María Teresa de Bofarull, viuda de D. José María Ramírez de Orozco y de Sierra, hijo de los Excmos. Sres. don Juan Ramírez de Orozco, Teniente general, etc. y de su esposa doña María Josefa de Sierra”.

(8) L. Vilar, *op. cit.*: “y de doña María Josefa de Bofarull, digna consorte de D. Esteban de Ferrater, Relator de la Audiencia de Barcelona, con categoría de Juez de primera instancia”.